

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

VIVA LA RESISTANCE

Sarjakuva Ei myytävänä -kansalaisaloitteesta

Roope Tormulainen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2018
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

TORMULAINEN, ROOPE:
Viva la Resistance
Sarjakuva Ei myytävänä -kansalaisaloitteesta

Opinnäytetyö 40 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Joulukuu 2018

Hankintalaki tuli voimaan 1.3.2007. Tuolloin Suomi sisällytti sosiaali- ja terveystalain piiriin ja vammaisten ihmisten asumispalveluita alettiin kilpailuttamaan. Tästä seurasi ongelmia vammaisten ihmisten elämään. Vammaisjärjestöt tekivät vuonna 2017 yhteisen Ei myytävänä -kansalaisaloitteen, jonka tarkoituksena on rajata elämälle välttämättömät palvelut hankintalain soveltamisalan ulkopuolelle.

Kansalaisaloitteeseen parissa työskennelleiden henkilöiden kanssa käydyistä keskusteluista tuli ilmi, että joidenkin henkilöiden on ollut vaikea ymmärtää kansalaisaloitteen ydintä. Tästä syntyi ajatus, että kansalaisaloitteen ydintä voisi pelkistää helpommin ymmärrettäväksi tekemällä siitä sarjakuvan.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen. Opinnäytetyön tietoperusta koostuu alalla työskentelevien ihmisten haastatteluista ja käytävissä olevasta kirjallisesta materiaalista. Kerätyn tiedon pohjalta tehtiin sarjakuva. Sarjakuva pelkisti haastattelujen sanoman. Lopuksi kerättiin tietoa siitä, miten sarjakuva otettiin vastaan kohderyhmän eli Me Itse ry:n taholta. Opinnäytetyössä kuvataan tämä prosessi.

Sarjakuvaa esiteltiin Me Itse ry:n seminaarissa Joensuussa ja johtoryhmän kokouksessa. Sarjakuva otettiin myönteisesti vastaan ja sitä päätettiin käyttää yhdistyksen toiminnassa.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

TORMULAINEN, ROOPE:
Viva la Resistance
a Cartoon about Not-For-Sale Citizens' Initiative

Bachelor's thesis 40 pages, appendices 4 pages
December 2018

The Act on public procurement and concession contracts became valid in Finland in 2007. Finland included social and health services in the procurement law and municipalities started the competitive tendering for housing services for people with disabilities. Disability organizations made a Not-for-sale citizens' initiative in 2017. The purpose of the citizens' initiative is that the services of people with disabilities should not be tendered in accordance with the Procurement act.

The purpose of the thesis was to clarify the reasons behind the citizens' initiative by making a comic. Material for thesis was gathered by interviewing people working in the disability sector. The material was analyzed by a qualitative data analysis method. The cartoon was drawn on the basis of the analysis of the material. The thesis describes the process of making this comic.

The comic was completed as a result of the study. It was offered to organizations of people with disabilities. The organization Me itse ry took the comic for its own use.

The conclusion of the thesis is that a cartoon can be a useful tool for clarifying issues. A further research on this topic could focus on how a complicated issue changes when it is simplified.

Key words: citizens' initiative, comic strip, cartoon, housing services, competitive tendering, disability

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	EI MYYTÄVÄNÄ -KANSALAISALOITE.....	7
	2.1 Kansalaisaloitteen tausta.....	7
	2.2 Kansalaisaloitteen sisältö, syyt ja perustelut.....	8
3	ASUMISPALVELUIDEN KILPAILUTUS	12
4	SARJAKUVA	15
5	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE.....	17
6	SARJAKUVAN TEKEMISEN PROSESSI.....	18
	6.1 Suunnittelu ja esityö.....	18
	6.2 Informanttien haastattelut	18
	6.3 Haastatteluaineiston kuvaaminen.....	20
7	SARJAKUVAN TYÖVAIHEET	23
	7.1 Ensimmäisen version tekeminen.....	23
	7.2 Sarjakuvan kehittäminen palautteen pohjalta	25
	7.3 Sarjakuvan järjestys	26
	7.4 Sarjakuvan käyttöönotto	27
8	TEHDYN SARJAKUVAN KUVAAMINEN	30
9	YHTEENVETO JA TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI	31
10	POHDINTA, EETTISET KYSYMYKSET JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	33
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	37
	Liite 1. Haastattelupohja 1.....	37
	Liite 2. Haastattelupohja 2.....	38
	Liite 3. Sarjakuvan kronologinen järjestys.....	39
	Liite 4. Sarjakuvan käyttöohje.....	40

1 JOHDANTO

Suomi sisällytti sosiaali- ja terveystalvet vuonna 2007 voimaan tulleeseen hankintalakiin. Hankintalain avulla kunnat voivat omavaraisen tuottamisen sijaan kilpailuttaa sosiaali- ja terveystalvan palvelut. Muutoksella haluttiin saada pienet ja keskisuuret yritykset osallistumaan sosiaali- ja terveystalveluiden tuottamiseen. Hankintalain tultua voimaan kunnat alkoivat heti kilpailuttamaan vammaisten ihmisten asumispalveluita. Kunnilla ei ollut riittävsti tietoa tai kokemusta sosiaali- ja terveystalveluiden kilpailuttamisesta. Tämä johti puutteellisiin tarjouspyyntöihin. Hankintalaki ei vastannutkaan niitä tavoitteita, joita siltä odotettiin. Paikallisia pieniä ja keskisuuria sosiaali- ja terveystalvan yrityksiä alkoivat ostamaan kansainvälisten pääomasijoittajien omistamat yhtiöt. (Ei myytävänä 2017).

Hankintalain mukaiset kilpailutukset eivät tapahtuneet vammaisten ihmisten henkilöiden ehdoilla tai heitä kuullen. Tämä johti heidän osattomuuteensa. Kilpailutuksissa usein keskustelevat vain kunnat ja palveluntuottajat. Kun vammaisia ihmisiä ei kuultu, kilpailutukset johtivat hinnan ja laadun lohduuttomaan suhteeseen. Palveluntarjoajat tekivät tarjouksia alihintaisina, että varmasti saisivat sopimuksen omalle yritykselleen. Avattu asumispalveluiden kilpailutus aiheutti sen, että vammaisista ihmisistä tuli nykyajan huutoalaisia. Heistä tuli kauppatavaraa. Toistuvat kilpailutukset ovat aiheuttaneet vammaisten ihmisten elämään useita ongelmia. Kilpailutukset aiheuttivat jatkuvia muutoksia vammaisten ihmisten elämään. (Ei myytävänä 2017).

Toistuvat kilpailutukset pakottivat vammaisjärjestöt ympäri Suomea toimimaan. Vammaisjärjestöt tekivät yhteisen Ei myytävänä-kansalaisaloitteen, jonka tarkoituksen on rajata elämälle välttämättömät palvelut hankintalain soveltamisalan ulkopuolelle. Tämä aihe sai minut kiinnostumaan sen ajankohtaisuuden ja koskettavuuden vuoksi. Päätin tehdä opinnäytetyön perustuen Ei myytävänä-kansalaisaloitteeseen. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selkeyttää ja pelkistää syitä Ei myytävänä-kansalaisaloitteen taustalla ja pohtia sarjakuvan käyttämistä vaikeasti hahmotettavien asioiden selkeyttäjäinä.

Luin tämän opinnäytetyön taustaksi seuraavia kirjoja ja kirjoituksia:

1. Freire: Sorrettujen pedagogiikka (2005)
2. Oliver & Barnes: The New Politics of Disablement (2012)
3. Kant: Mitä on valistus (1995)

Tässä työssä esitellään informanttien haastatteluja. Taustatietoa saatiin kirjallisuuden lisäksi haastattelemalla informantteja, joilla on joko kokemusta Ei myytävänä-kansalaisaloitteesta tai vammaisten ihmisten palveluiden kilpailuttamisesta. Opinnäytetyössä kuvataan sarjakuvan tekemisen prosessi. Työssä on kuvattu myös se minkälaisen vastaanoton sarjakuva sai ja miten sitä muutettiin sen perusteella. Työn lopussa on lyhyttä pohdintaa monimutkaisen pelkistämisestä ja siitä mikä merkitys on sillä, että viesti on verbaalisen sijasta visuaalinen.

2 EI MYYTÄVÄNÄ -KANSALAISALOITE

2.1 Kansalaisaloitteen tausta

Suomi sisällytti sosiaali- ja terveystalot vuonna 2007 voimaan tulleeseen hankintalakiin. Hankintalain avulla kunnat voivat omavaraisen tuottamisen sijaan kilpailuttaa sosiaali- ja terveystalot palvelut. Muutoksella haluttiin saada pienet ja keskisuuret yritykset osallistumaan sosiaali- ja terveystalotuiden tuottamiseen. Hankintalain tultua voimaan kunnat alkoivat heti kilpailuttamaan vammaisten ihmisten asuinstalotuita. Kunnilla ei ollut riittävästi tietoa tai kokemusta sosiaali- ja terveystalotuiden kilpailuttamisesta. Tämä johti puutteellisiin tarjouspyyntöihin. Hankintalaki ei vastannutkaan niitä tavoitteita, joita siltä odotettiin. Paikallisia pieniä ja keskisuuria sosiaali- ja terveystalot yrityksiä alkoivat ostamaan kansainvälisten pääomasijoittajien omistamat yhtiöt. (Ei myytävänä 2017)

Hankintalain mukaiset kilpailutukset eivät tapahtuneet vammaisten ihmisten henkilöiden ehdoilla tai heitä kuullen. Tämä johti heidän osattomuuteensa. Kilpailutuksissa usein keskustelvat vain kunnat ja palveluntuottajat. Kun vammaisia ihmisiä ei kuultu, kilpailutukset johtivat hinnan ja laadun lohduuttomaan suhteeseen. Palveluntarjoajat tekivät tarjouksia alihintaisina, että varmasti saisivat sopimuksen omalle yritykselleen. Avattu asuinstalotuiden kilpailutus aiheutti sen, että vammaisista ihmisistä tuli nykyajan huutoalaisia. Heistä tuli kauppatavaraa. Toistuvat kilpailutukset ovat aiheuttaneet vammaisten ihmisten elämään useita ongelmia. Kilpailutukset aiheuttivat jatkuvia muutoksia vammaisten ihmisten elämään. (Ei myytävänä 2017)

Kuntien puutteellinen kokemus sosiaali- ja terveystalot kilpailuttamisesta johti puutteellisiin tarjouspyyntöihin. Hankintalain tavoite pienyrittäjien tukemisesta ei onnistunut, sillä kansainväliset yritykset osallistuivat Suomen sosiaali- ja terveystalotuiden markkinoille. Pienet ja paikalliset yritykset ostettiin kansainvälisten pääomasijoittajien yritysten toimesta. (Ei myytävänä 2017) Virkamäki (2016, 6) nimittää tätä ilmiötä ”Sinisen meren mahdollisuudeksi”. Se tarkoittaa sitä, että kansainvälisten pääomasijoittajien yhtiöt tulivat Suomeen. Tätä asiaa ei osattu ottaa huomioon hankintalain valmistelussa.

Vuosien 2007 – 2016 välillä tapahtunutta kehitystä Virkamäki (2016, 6) kuvaa kahden perättäisen kehityssuunnan kautta. Ensimmäisenä hän mainitsee sen, että vammaisten ihmisten palveluita alkoivat tuottamaan uudet tuntemattomat toimijat ja yritykset. Tätä kehitysvaihetta seurasi toinen vaihe, jossa kunnat alkoivat säästämään yhden tai kahden budjettivuoden näkökulmasta. Hankintalain mukainen kilpailutus oli sopiva väline säästöjen varmistamiseksi.

Tämä johti ongelmiin, josta seurasi keskustelua, joka johti siihen, että Pertti Kurikan nimipäivät -yhtyeestä tunnetut Kari Aalto ja Sami Helle tekivät Ei myytävänä -kansalaisaloitetta vastaavan kansalaisaloitteen jo vuonna 2013. Tuolloin se ei kuitenkaan saanut tarpeeksi kannatusta edetäkseen eduskunnan käsittelyyn. Vuonna 2016 vammaisjärjestöt asettivat tavoitteen hankintalain eduskuntakäsittelyä varten. Tavoite sisälsi sen, että hankintalakiin tehdään soveltamisalueen rajausta, jossa todetaan, että vammaisten ihmisten elämänmittaisia ja välttämättömiä palveluita, ei järjestetä hankintalain perusteella. (Virkamäki 2016, 7, 65)

Hankintalakia uudistettiin tuona vuonna. Uudistuksella oli tarkoitus yksinkertaistaa hankintamenettelyjä. Viranomaisille ja kunnille haluttiin paremmat mahdollisuudet huomioida hankintojen laatu ja se, että ne tukevat esim. työllisyyttä, työoloja, terveyttä ja ympäristönsuojelua. (Eduskunta.fi 2017)

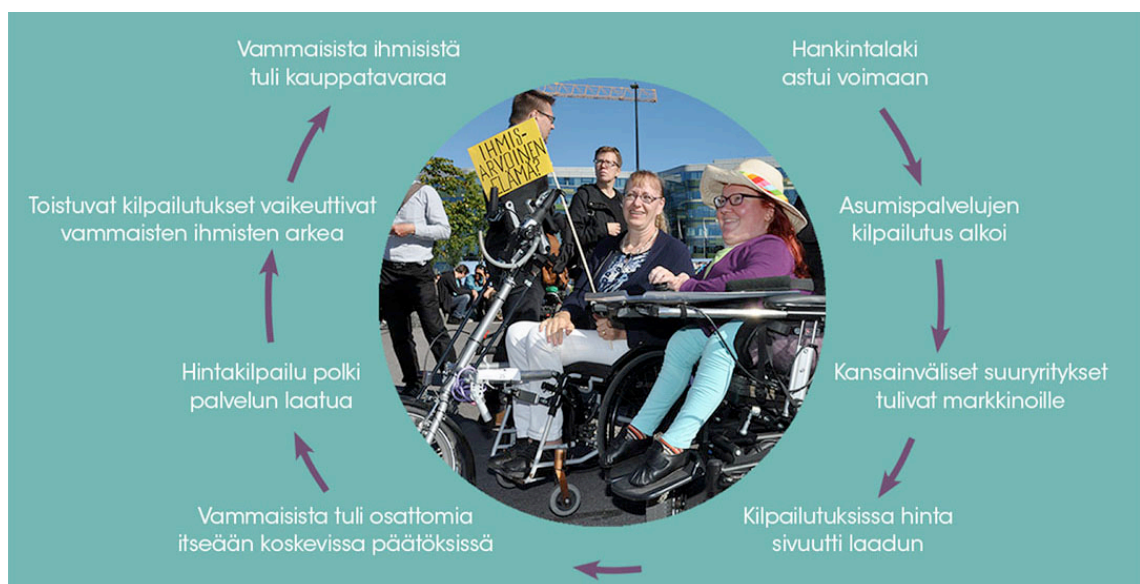
Hallituksen 19.6.2016 eduskunnalle antama esitys uudistuneesta hankintalain ei kuitenkaan tuonut merkittäviä parannuksia vammaisten ihmisten asemaan koskien palvelujen järjestämisen tapaa (Virkamäki 2016, 8). Vuonna 2017 vammaisjärjestöt tekivät aiheesta yhteisen Ei myytävänä -kansalaisaloitteen.

2.2 Kansalaisaloitteen sisältö, syyt ja perustelut

Ei myytävänä -kansalaisaloite on viralliselta nimeltään vammaisten henkilöiden tuen ja avun kilpailuttamisen lopettaminen. Kansalaisaloitteen tavoitteena on saada aikaan lakimuutos, jossa vammaisten henkilöiden palvelut rajataan hankintalain soveltamisalueen ulkopuolelle. Kansalaisaloitteen taustalla on 32 vammaisjärjestöä, jotka ovat tehneet yhteistyötä vuodesta 2013 lähtien lakimuutoksen aikaansaamiseksi. (Leinonen & KVPS 2017) Tätä yhteistyöverkostoa kutsutaan vammaisfoorumiksi. Siihen kuuluvat seuraavat järjestöt: Aivoliitto ry, Aivovammaliitto ry, Autismi- ja Aspergerliitto ry, Epilepsialiitto

ry, Finlands Svenska Handikappförbund rf, Förbundet De Utvecklingsstördas Väl rf, Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf, Harvinaiset -verkosto, Heta: Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry, Invalidiliitto ry, Jaatinen: vammaisperheiden monitoimikeskus ry, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Kehitysvammaliitto ry, Kuuloliitto ry, Kuurojen Liitto ry, Kynnys ry, Lihastautiliitto ry, Mielenterveyden Keskusliitto ry, Muisliitto ry, Neuroliitto ry, Näkövammaisten Keskusliitto ry, Sams-Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf, Selkäydinvammaiset Akson ry, Suomen CP-liitto ry, Suomen Diabetesliitto ry, Suomen Kuurosokeat ry, Suomen Polioliitto ry, Suomen Reumaliitto ry, Tapaturma- ja Sairausinvalidien Liitto ry ja TATU ry. (Vammaisfoorumi 2018)

Ei myytävänä -kansalaisaloite laitettiin vireille 6.12.2017 Vammaisfoorumi ry:n ja Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan toimesta (Leinonen & KVPS 2017). Kannatusilmoitusten keruu-aika päättyi 12.12.2017. Aloite keräsi keruu-aikana 72 059 ääntä. Kansalaisaloite.fi sivuston kautta kannattavia ääniä tuli 48 567 ja muualla annettuja kannattavia ääniä tuli 23 492. (Kansalaisaloite.fi 2018)

Kuva 1. Miksi teemme kansalaisaloitteen? (Ei myytävänä.fi 2018)

Ongelmallista vammaisten ihmisten palveluiden kilpailutuksessa on, että kunnat ovat yhteistyössä vain palveluntuottajien kanssa. Tällöin vammaisia henkilöitä ei kuulla kilpailutusprosessissa. Tämä johtaa vammaisten ihmisten osattomuuteen heitä itseään koskevissa asioissa. Kilpailutuksen tulokseen vaikuttaa yleensä vain hinta, eikä laadulla ole osaa. (Ei myytävänä 2017) Vammaisten ihmisten palveluiden kilpailuttamista on verrattu myös uudenajan huutolaisuudeksi, sillä kilpailutuksissa hinta nähdään laadun sijasta mää-

räävänä tekijänä (Liimatainen 2017). Ei myytävänä-kansalaisaloitteen internetsivuilla todetaan, että kilpailutus on johtanut siihen, että vammaisista ihmisistä tuli kauppatavaraa (Ei myytävänä.fi 2017).

Burman (Korpela 2017) esittää viisi perustetta kansalaisaloitteelle. Nämä ovat työntekijöiden vaihtuminen, vammaisten osattomuus heitä koskevissa päätöksissä, hinnan priorisointi kriteerinä suhteessa laatuun, kilpailutuksen vaikutukset palveluiden hintoihin ja kilpailutuksen vammaisia ihmisiä tasapäistävä vaikutus. Hänen mukaansa työntekijöiden vaihtuvuus aiheuttaa palvelua käyttävälle vammaiselle henkilölle vaikeita tilanteita, ja luottamuksen uudelleen rakentaminen on haasteellista. Osattomuus johtuu siitä, että kunta ja palvelun tuottaja neuvottelevat hankinnoista keskenään. Hinnan ja laadun välinen ristiriita voi johtaa siihen, että kilpailutuksen voittaa jokin uusi yritys, jolla ei ole kokemusta ja osaamista toimia vammaisten henkilöiden kanssa. Sopimukset tehdään melko lyhyelle aikavälille, joka taas ei kannusta työnantajia kouluttamaan henkilöstöään. Kilpailutus myös painaa hintoja alas. Tästä seuraa se, että kaikki pienemmät palveluntuottajat eivät voi osallistua hintakilpailuun. Kilpailutusta tehdessä tulee tietää tarvittavan palvelun sisältö. Tuolloin palvelu on määriteltävä etukäteen. Kuitenkaan vammaisten henkilöiden kohdalla ei voi määrittellä palveluita isolle ryhmälle. Tämä johtuu siitä, että jokaisella vammaisella henkilöllä on yksilöllisiä tarpeita, joita ei voida ottaa huomioon ns. ryhmiä korostavassa kilpailutustavassa.

Perusteluina kansalaisaloitteelle esitetään sitä, että Suomi ratifioi YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (Ei myytävänä 2017). Asumiseen liittyen YK:n yleissopimuksen 19. artikla sisältää seuraavan kohdan: Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisöissä. Artikla sisältää perusteluja sille, että vammaiset henkilöt omaavat samanlaiset (vrt. vammattomiin ihmisiin) oikeudet elää valitsemissaan yhteisöissä. Artiklassa painotetaan myös oikeutta valita oma asuinpaikkansa sekä sitä, että jokaisella vammaisella henkilöllä on oikeus valita kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyjä asuinjärjestelyjä. (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2015, 41 -42)

Muina kansalaisaloitteen perusteluina esitetään ihmisoikeuksien toteutumista ja sitä, että kilpailutuksesta saadut säästöt voivat lopulta tulla ajan kuluessa kalliimmaksi kuin mitä säästämällä saadut hyödyt ovat. Tätä perustellaan sillä, että toistuvat kilpailutukset aiheuttavat tulevaisuudessa raskaampien tukipalveluiden järjestämistä. Raskaampien tuki-

palveluiden myötä kilpailutuksesta tulee kallista kansantaloudellisesti (Vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettaminen, Kansalaisaloite.fi 2017.) Myös Virkamäki (2017, 11) uskoo, että vammaisen ihmisten osallisuudella palvelunhankinnassa on vaikutusta julkisen talouden kestävyyskannalta.

3 ASUMISPALVELUIDEN KILPAILUTUS

Kunnalla on vastuu vastata omien asukkaidensa palveluiden järjestämisestä (Kuntaliitto 2017). Järjestämisvastuun kannalta ei ole merkitystä järjestääkö kunta palvelun itse, vai hankkiiko se ulkoisen tuottajan palvelun järjestämiseksi. Järjestämisvastuu on kunnalla, vaikka se hankkisi palvelun ulkoiselta tuottajalta (Aho & Junnila, 2012, 7).

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) mm. määrää erityishuoltoon kuuluvaksi asumisen järjestämisen. Erityishuoltolakiin kuuluu paljon muitakin palvelunjärjestämisen velvoitteita kuten esim. työtoiminnan järjestäminen, mutta tässä osiossa sitä käsitellään asumispalvelujen näkökulmasta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2017) mukaan palveluasuminen kuuluu palveluna kunnan erityiseen järjestämisvelvollisuuteen. Sitä ei voi jättää järjestämättä tai hylätä kunnan resurssien puutteen perusteella. Ripatti (2001, 59) nostaa lain kehitysvammaisten erityishuollosta kehitystenvammaisten kannalta tärkeimmäksi laiksi. Hänen mukaansa laki on kehittänyt suomalaista palvelujärjestelmää sellaiseksi kuin se nyt on.

Kunnille annetaan hankintalain puitteissa kuitenkin melko vapaat kädet palvelujen järjestämiseksi. Kunta voi tarvittaessa ulkoistaa palveluja. Ulkoistuksella tarkoitetaan kunnan palveluhankintoja yksityisiltä ja kolmannen sektorin toimijoilta. Ulkoistus on kuitenkin ostopalvelua laajempi asia, jossa kunta siirtää aiemmin itse tuottamia palveluita sopimuksen varaisesti ulkopuolisille toimijalle. Tällöin kunta luovuttaa myös palvelun tuotantovastuun kokonaan tai osittain. Ulkoistaminen ei kuitenkaan poista kunnan järjestämisvastuuta tai muita vastuita kuten esim. viranomaisvastuuta. (Junnila & Fredriksson 2012, 6) Kunnalla on kuitenkin myös muita vastuita liittyen ulkoistukseen. Kun kunta siirtyy ns. omavaraisesta palvelutuotannosta ulkoistettuun palvelutuotantoon, on kunnan huolehdittava, ettei se tule riippuvaiseksi vain yhdestä palveluntarjoajasta (Aho & Junnila 2012, 9).

Ulkoistuksella tavoitellaan kustannuksien alenemista tai niiden kasvun vähenemistä, palvelujen jatkuvuuden turvaamista, elinkeinopoliittisia tavoitteita eli myönteistä vaikutusta kunnan työllisyyteen ja verokertymään, palvelujen uudistamista ja innovatiivisuutta sekä palvelutarjonnan monipuolistamista. (Junnila & Fredriksson 2012, 11 - 14) Palvelujen ulkoistamista ohjaa aikasidonnaisuus. Sopimukset palveluntuottajien kanssa tehdään aina

tietyksi määräajaksi, jonka päätyttyä ne kilpailutetaan uudestaan (Junnila & Fredriksson 2012, 31). Tuolloin kunnan tulisi varmistaa palveluiden asiakkaiden asema, vaikka palvelun tuottaja vaihtuisi. Junnila & Fredriksson (2012, 31) toteavat, että etenkin asumis- palveluita ulkoistettaessa tai uudelleen kilpailutuksessa asiakkaan aseman varmistaminen on erittäin tärkeää. Kilpailutusten toistuvuus nähdään myös ongelmallisena. Kaski (2011, 15) mainitsee kilpailutuksen ja useat palveluntuottajat uhkakuvina asiakkaan läheisverkostojen säilymisen kannalta. Erityisesti vaikeavammaisten ihmisten osalta sattumanvaraiset palvelut voivat vaikuttaa haitallisesti heidän elämänlaatuunsa. Tämän vuoksi on tärkeää, että palvelujen ulkoistuksien vaikutukset palvelunkäyttäjiin tunnustetaan (Junnila & Fredriksson 2012, 33).

Palvelujen hankinnan suhteen kunnilla on vaihtoehtona käyttää useita erilaisia hankintamenettelyjä. Näitä ovat avoin tarjouskilpailu, rajoitettu tarjouskilpailu, neuvottelumenettely ja kilpailullinen neuvottelumenettely. Avoin tarjouskilpailu on kaikille avoin. Rajoitetussa tarjouskilpailussa tarjouspyynnöt lähetetään ainoastaan pakolliset kriteerit ja laatuvaatimukset täyttävälle palveluntuottajille. Nämä kaksi hankintamenettelyä voidaan nähdä ensisijaisina hankintamenettelyinä (Aho & Junnila 2012, 13). Hankintalaissa (1397/2016) neuvottelumenettely määritetään seuraavalla tavalla:

Neuvottelumenettelyssä hankintayksikkö julkaisee ilmoituksen hankinnasta, johon kaikki halukkaat toimittajat voivat pyytää saada osallistua. Hankintayksikkö neuvottelee hankintasopimuksen ehdoista valitsemiensa toimijoiden kanssa.

Hankintalain (1397/2016) mukaan:

Hankintayksikkö voi valita neuvottelumenettelyn hankinnassa, jossa hankintayksikön tarpeita ei voida täyttää olemassa olevia ratkaisuja mukauttamatta; johon kuuluu suunnittelua tai innovatiivisia ratkaisuja; jonka luonteeseen, monimutkaisuuteen tai oikeudelliseen ja rahoituksen muotoon liittyvistä erityisistä syistä tai niihin liittyvien riskien vuoksi ei voida tehdä hankintasopimusta ilman edeltäviä neuvotteluita; tai jossa hankinnan kohteen kuvausta ei voida laatia riittävän tarkasti viittaamalla standardiin, eurooppalaiseen tekniseen arviointiin, yhteiseen tekniseen eritelämään tai tekniseen viitteeseen.

Aho ja Junnila (2012, 13) esittävät, että neuvottelumenettely voisi olla sosiaali- ja terveyspalveluissa perusteltu hankintamenettely. Kilpailutus on hankintalain mukaista toimintaa. Hankintalain tavoitteena (1397/2016)

on tehostaa julkisten varojen käyttöä, edistää laadukkaiden, innovatiivisten ja kestävien hankintojen tekemistä sekä turvata yritysten ja muiden yhteisöjen tasapuoliset mahdollisuudet tarjota tavaroita, palveluja ja rakennusurakoita julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa.

Hankintalaki koskee hankintayksiköitä. Hankintayksiköitä ovat mm. valtion, kuntien ja kuntayhtymien viranomaiset, Evankelis-luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkko sekä niiden seurakunnat ja muut viranomaiset, valtion liikelaitokset ja julkisoikeudelliset laitokset (Valtionvarainministeriö 2017, 41). Hankintaprosessin tai kilpailutuksen pääsääntöiset vaiheet ovat yleensä:

hankinnan suunnittelu, valmistelu, toteutusvaihtoehdon valinta, hankinnan kohteen määrittely, hankintaehdotuksen tekeminen, hankintamenettelyn valinta, tarjouspyynnön laatiminen ja hankinnasta ilmoittaminen. (Valtionvarainministeriö 2017, 52)

Näiden vaiheiden jälkeen hankintayksikkö arvioi osallistumishakemuksia, valitsee tarjoukset, vastaanottaa tarjouksia, arvioi tarjoajien soveltuvuutta, vertailee tarjouksia ja tekee lopulta hankintapäätöksen. Tämän jälkeen tehdään tiedoksianto ja tehdään sopimus palveluntarjoajan kanssa. (Valtionvarainministeriö 2017, 52)

4 SARJAKUVA

Koska tässä opinnäytetyössä käsitellään suhteellisen hankalan asian esittämistä kuvallisesti, on tärkeää avata sarjakuvan käsitettä. Sarjakuvaa voidaan luonnehtia taidemuodoksi, jossa yhdistyvät kuvat, sanat ja merkit. Siinä yhdistyvät myös kuvataiteen, kaunokirjallisuuden ja elokuvan keinot. Kyse on yksittäisistä kuvista, mutta niiden ollessa ”sarjassa” niistä muodostuu sarjakuvataidetta (McCloud 1994, 5). Sarjakuvaa voisi tarkemmin määritellä seuraavasti: ”Harkitussa järjestyksessä olevia rinnakkaisia kuvallisia tai muita ilmaisuja, joiden tarkoituksena on välittää informaatiota tai saada lukijassa aikaan esteettinen vaikutelma” (McCloud 1994, 9).

Yleistettynä sarjakuvien tapahtumat kuvataan ruutumaisten muotojen sisällä. Joskus tapahtumat eivät ole ruutuja vaan ne voivat olla myös kuvitettuna erilaisten kuvioiden sisälle. Esimerkiksi ruutujen sijaan voidaan käyttää ympyrän muotoisia tapahtumakuvia. Edellä mainituista tekijöistä muodostuu kuvasarja, joka on ikään kuin narratiivinen jatkumo. Yleisesti voidaan olettaa, että sarjakuvat harvoin kuvaavat kokonaisia liikesarjoja tai tapahtumasarjoja. Ne pikemminkin kuvaavat kriittisimmät hetket tarinan osalta. Sarjakuvan tarinan kokee sarjakuvan lukija ja hän kokee myös ruutujen välissä tapahtuneet asiat, vaikkei niitä olisikaan piirretty. (Mediametka.fi 2018) Tuolloin kuvien välissä oleva tila muuttuu yhdeksi ajatukseksi lukijan mielikuvituksessa. Kyse on siis siitä, että ihminen täydentää mielikuvituksessaan kuvien välissä olevaa tyhjää tilaa. Näin ollen kuvissa näkymättömät tapahtuvat muuttuvat osaksi sarjakuvan tapahtumasarjaa (McCloud 1994, 60 – 67).

Kuvien välisiä siirtymiä voi olla useampia. Näitä ovat esimerkiksi hetkestä hetkeen, toiminnasta toimintaan, kohteesta kohteeseen, kohtauksesta kohtaukseen, näkökulmasta näkökulmaan ja ei seuraussuhteiseen tapahtumasarjaan. Hetkestä toiseen hetkeen siirtymälle on ominaista se, että kuvien välissä tapahtuu ajallista muutosta. Toiminnasta toimintaan siirtymässä kuvien välissä tapahtuu toimintaa, kuten liikettä tai muita toimintaan liittyviä tapahtumia. Kohteesta kohteeseen siirtyvä kuvasarja kuvaa kohteiden muuttumista. Niissä kuvien kohde muuttuu kuvien vaihtuessa. Kohtauksesta kohtaukseen siirtymä vaatii sen, että lukija ikään kuin osallistuu kuvasarjan tapahtumiin. Tälle ominaista on se, että kuvat ovat ikään kuin elokuvamaisia leikkauksia, joiden välissä olevalla tyhjällä tilalla lukija voi mielikuvituksensa avulla määrittää, että mitä tyhjässä tilassa tapah-

tuu. Näkökulmasta näkökulmaan ei huomioi aikaa osana tapahtumia vaan on pikemmin esittää persoonatonta katsetta, joka vaeltaa tunnelmissa, ajatuksissa ja paikoissa. Ei seuraussuhteinen siirtymä ei anna mitään loogista merkitystä kuvasarjan välillä. (McCloud 1994, 73)

Kuvien vahvuus on se, että niiden ymmärtäminen ei välttämättä vaadi koulutusta. Kuvat ovat informaatiota, joka on mahdollista ymmärtää hetkessä, kun taas kirjoitetun informaation ymmärtämiseksi täytyy osata lukea, ja olla taito havaita ja tunnistaa kirjaimia (McCloud 1994, 49). Sarjakuvista on huomattavissa se, että ne sisältävät usein tekstiä, jolla yleensä viestitään kirjoitettua kieltä. Kuitenkin tekstin lisäksi sarjakuvat sisältävät myös erilaista viestintää, joita ovat esim. puhekuplat, kuvasymbolit ja piirretyt ääniefektit (Pitkäsalo 2015). Sarjakuvissa käytettävä kuvalliset symbolit sisältävät tietynlaisia merkityksiä. Nämä symbolit ovat ikään kuin kielikuvia. Symboleilla voidaan kuvata asioita, jotka muuten vaatisivat joko kuvasarjoja tai kirjoittamista. Esimerkkinä voidaan pitää sarjakuvissa käytettyä kuorsaukseen liittyvää symbolia. Kuorsaukselta kuvaa saha, joka leikkaa puunkappaletta. (Mediametka.fi 2018)

Symboliikka ja ikonisuus ovat sarjakuvulle ominaisia vaikutuskeinoja. McCloud määrittää ikonin käsitteen tarkoittavan mitä tahansa kuvaa, jota käytetään ilmaisemaan henkilöä, paikkaa, asiaa tai ajatusta. McCloud esittää, että sarjakuvan hahmojen realistisella piirtämisellä on eroja verrattuna siihen, että ne piirrettäisiin epärealistisesti. Sarjakuvissa hahmot ovat piirtäjältä riippuen joskus epärealistisia ja joskus realistisia. Mitä enemmän realistisia kasvoja muutetaan abstraktimmaksi sitä vähemmän ne sisältävät piirrettyjä viivoja. Tämä tekee niistä pilakuvamaisia. Ihmiset kuitenkin reagoivat yhtä voimakkaasti ns. pilakuviin kuin myös fotorealistisiin kuviin. Pilakuvat ovat ikään kuin yleispäteviä. Mitä vähemmän esimerkiksi kasvokuva henkilöstä pitää sisällään kuvatulle henkilölle ominaisia viivoja, sitä enemmän se muistuttaa samanaikaisesti montaa henkilöä. Tästä johtuen, jos tarkastelemme valokuvaa tai fotorealistista piirrosta, on mahdollista nähdä jonkun toisen henkilön kasvot, mutta jos kuva on ns. pilapiirros, se muuttuu universaalimmaksi. Pilakuvien hahmoissa ja maailmassa lukijan on mahdollista nähdä itsensä. Eli mitä abstraktimpi kuva on, sitä helpompi lukijan on samaistua sarjakuvan henkilöihin. (McCloud 1994, 27 – 36)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tavoitteena oli selkeyttää ja pelkistää syitä Ei myytävänä-kansalaisaloitteen taustalla informanttien haastattelujen avulla ja pohtia sarjakuvan käyttämistä vaikeasti hahmotettavien asioiden selkeyttäjänsä.

Lähtökohtana oli se, että kävin keskusteluita sellaisten henkilöiden kanssa, jotka ovat olleet kansalaisaloitteen kanssa tekemisissä. Nämä henkilöt ovat havainneet, että joidenkin kehitysvammaisten henkilöiden on ollut vaikeaa ymmärtää kansalaisaloitteen ja palveluiden kilpailutuksen ydintä. Tämän vuoksi lähdin pohtimaan sarjakuvan käyttämahdollisuuksia.

Tämän opinnäytetyön puitteissa tehtyä sarjakuvaa tarjotaan vammaisjärjestöille hyödynnettäväksi keskustelujen virittämiseen sekä välineeksi vaikuttamistyöhön. Opinnäytetyössä käsitellään sarjakuvan saamaa palautetta ja sitä, kuinka sarjakuva muuttui saadun palautteen perusteella.

Opinnäytetyö tuo esiin sarjakuvan tuottamiseen liittyvät vaiheet. Näitä ovat: suunnittelu, aineiston hankinta, aineiston analyysi, käsikirjoituksen tekeminen analyysin avulla, kuvakäsikirjoituksen tuottaminen, luonnosvaiheen piirtäminen, luonnoksen tuominen digitaaliseksi, kuvien viimeistely ja niiden tuominen yhdeksi kokonaisuudeksi.

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Me Itse ry:n kanssa. Tähän yhteistyöhön kuuluu sarjakuvan esittely sekä siitä kertominen Me Itse ry:n tilaisuuksissa. Lisänä tähän kuuluu myös se, että opinnäytetyön puitteissa järjestettiin äänestys Me Itse ry:n jäsenien kesken liittyen sarjakuvan käyttöön. Äänestyksen ja sarjakuvan käyttöönoton toivotaan vaikuttavan siihen, että sarjakuvaa käytettäisiin Me Itse ry:n alueellisissa ryhmissä ja mahdollisesti myös muissa paikoissa kuten esim. asumispalveluissa ja päivätoiminnoissa.

6 SARJAKUVAN TEKEMISEN PROSESSI

6.1 Suunnittelu ja esityö

Suunnittelussa otettiin huomioon asiat, joita tarvitaan sarjakuvan tekemiseen. Ensimmäisenä näistä oli tiedonhankinta Ei myytävänä-kansalaisaloitteesta, hankintalaista, kilpailuksista ja sarjakuvan tuottamisesta. Tätä varten keskusteltiin useiden henkilöiden kanssa ei myytävänä-kansalaisaloitteesta ja vammaisten ihmisten asemasta yhteiskunnassa. Opinnäytetyön prosessista aloitettiin kirjoittamaan päiväkirjaa liittyen kaikkeen mitä on tehty sarjakuvan edistämiseksi. Näin menneisyyden tapahtumiin oli helpompi palata opinnäytetyön kirjallisen osion kirjoitusvaiheessa. Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjattiin päivämäärä ja tuolloin tapahtunut tapahtuma. Opinnäytetyöpäiväkirjan avulla seurattiin prosessin etenemistä.

Sarjakuvan piirtäjän kanssa keskusteltiin miten sarjakuva tulisi tehdä ja mitä hankintoja, työvaiheita tai laitteistoa sarjakuvan tekemistä varten tarvittaisiin. Alustavia työvaiheita olivat: haastattelut, litterointi, aineiston analysointi ja niiden vieminen käsikirjoitukseksi. Tämän jälkeen sarjakuvan työvaiheet etenisivät sarjakuvan piirtäjän kertomien työvaiheiden mukaisesti. Näitä työvaiheita olivat: sarjakuvan luonnostelu, luonnoksen vahvistaminen tussilla, luonnoksen skannaaminen digitaaliseksi ja sarjakuvan käsittely tietokoneella sekä sen kokoaminen yhdeksi PDF-tiedostoksi.

Tarvittavia välineitä ja laitteita olivat: kynät, hyvälaatuiset A3-paperit, tietokone, skanneri ja digitaalinen piirtopöytä. Digitaalinen piirtopöytä lainattiin. Kynät ja paperit hankittiin. Tietokoneet olivat omasta takaa eikä niitä tarvinnut lainata tai ostaa. Ongelmalliseksi muodostui jo suunnitteluvaiheessa skannerin ja tulostimen puute. Skannaaminen vaatisi poistumista työpisteeltä kirjastoon tai esim. Tampereen ammattikorkeakoululle. Oman skannerin hankkiminen olisi ollut kallista. Päädyimme käyttämään Tampereen ammattikorkeakoulun tulostimia ja skannereita.

6.2 Informanttien haastattelut

Taustatietojen saamiseksi käytettiin informanttien haastatteluita, jotka toteutettiin soveltaen teemahaastattelun ja puolistrukturoidun haastattelun periaatteita. Menetelmällisen osaamisen lisäämiseksi tutustuin seuraavaan kirjaan: Eskola ja Vastamäki (2007).

Ensimmäinen haastattelu oli vapaamuotoinen, eikä se noudattanut tiettyä kaavaa. Ensimmäisen haastattelun kysymykset ovat nähtävissä liitteissä (Liite 1). Toisen haastattelun kysymykset nähtävissä liitteissä (Liite 2). Ensimmäiseen haastatteluun osallistui kaksi informanttia. Haastattelu aloitettiin niin, että henkilö lukivat haastattelurungossa olevia kysymyksiä. Haastattelurungon avulla keskustelu pidettiin ennalta määrättyssä aiheessa. Haastattelun aikana tehtiin muistiinpanoja ja haastattelu äänitettiin. Toiseen haastatteluun osallistui yksi informantti. Haastattelun aikana tehtiin muistiinpanoja ja haastattelu äänitettiin.

Haastateltavien nimiä ei julkaista. Tämä tehdään sen takia, että varmistetaan ettei kukaan haastateltavista joutuisi huonoon asemaan sarjakuvan vuoksi nyt tai tulevaisuudessa. Myös analyysissä käytetyt sitaatit on muutettu sellaiseen muotoon, etteivät haastatelluille henkilöille ominaiset puhemaneerit tule esille. Sitaatit muutettiin käyttäen erityistä varovaisuutta, huomioiden koko ajan tiedon alkuperäisyyden tärkeys. Sitaattien aiheellista sisältöä ei muutettu eikä niissä ilmeneviä asioita vääristelty. Jos jokin asia oli kerrottu niin epäselkeästi, ettei siitä saanut selvää, se jätettiin huomioimatta litteroinnissa ja analyysissä.

Haastattelujen jälkeen haastattelut litteroitiin osittain. Osittaista litterointia käytettiin sen vuoksi, että kaikki haastatteluissa esiin tulleet asiat eivät liittyneet tutkittavaan asiaan. Litteroinnissa otettiin huomioon se, että haastatteluissa esiintynyt keskustelu oli keskustelunomaista ja näin ollen lauseet eivät olleet välttämättä täysin virheettömiä. Näin ollen litterointia ei tehty niin, että kaikki asiat kirjoitettaisiin täysin kuin ne oli sanottu vaan sanotut asiat muutettiin kokonaisiksi lauseiksi. Litteroinnissa kunnioitettiin alkuperäistä puhuttua asiaa eikä niissä ilmenneitä asioita muutettu alkuperäisestään toisenlaiseksi.

6.3 Haastatteluaineiston kuvaaminen

Haastatteluaineiston teemat muodostuivat seuraavasti:

1. hinnan ja laadun suhteellisuus
2. vammaisten ja heille läheisten henkilöiden osattomuus kilpailutuksessa
3. läheisverkostojen muutokset
4. muutosten toistuvuus

Lisäksi olen poiminut haastatteluaineistossa muutaman seikan, jotka totean tämän luvun lopussa.

Ensimmäinen teema haastatteluissa oli hinta – laatu suhteen pohtiminen. Tähän liittyi yleistä pohtimista, kritiikkiä kilpailutusten hinnan ja laadun merkityksestä palvelun tuottajan valitsemisessa tai että se koski hinnan ja laadun välisen kilpailun vaikutuksia. Tästä esimerkkinä voidaan pitää seuraavaa asiaa, jonka kertoi eräs haastatelluista:

Hinnan painoarvo on usein 80 % ja niillä muilla 20 %. Sitä myötä seuraa aika onnettomia tapahtumia.

Ongelmallisena haastateltavat näkivät sen, että suuret ulkomaiset yritykset valtaavat sosiaali- ja terveysalan markkinat, halvan hinnan tuomat kansantaloudelliset ja inhimilliset ongelmat pitkällä aikajanelalla, hinnan ja laadun suhteellisuus ja se, ettei palvelun tasoa voi aina verrata hintaan.

Ongelmana suurien yritysten sosiaali- ja terveysalanmarkkinoiden valtauksessa haastateltavat näkivät ns. suurien yritysten monopolimainen asema, jossa niillä on päätäntävalta ja valta määrittää palvelun kokonaiskustannukset. Haastateltavat ajattelivat halvan hinnan tuottavan raskaampia palveluita tulevaisuudessa. Eräs haastatelluista perusteli asiaa sillä, että palvelua käyttävien ihmisten ja siellä työtään tekevien ihmisten kokonaisyhyvinvointia ei voida huomioida, jos palvelu järjestetään liian halvalla. Haastateltavat näkivät halvan hinnan vaikutusten osuvan suoraan kehitysvammaiseen ihmiseen ja hänen tarpeisiinsa.

Toisena teemana nousi esiin vammaisten henkilöiden ja heidän läheistensä osattomuus palveluiden kilpailutuksessa. Tähän liittyi mm seuraavia asioita: osattomuus palvelunhankinnassa, asumisessa, arkeen liittyvissä asioissa yms. Osittain ongelmana nähdään

hankintalaki, mutta enemmänkin sen tuomat käytänteet kuten kehitysvammaisten ihmisten koko elämän mittaisten palveluiden kilpailutus. Ihmisten äänen kuuluviin saanti nähdään tärkeänä osana palveluiden järjestämistä, mutta se ei kuitenkaan toteudu tällä hetkellä kuten sen pitäisi. Kilpailutuskäytännön nähdään rikkovan kehitysvammaisten ihmisten oikeuksia. Myös läheisten osattomuus koskien kilpailutusta ilmenee aineistossa.

Kolmas haastatteluissa esiin noussut teema oli läheisverkostojen muutokset. Tähän teemaan sisältyvät mm. seuraavat asiat: Muutokset läheispiirissä, ystäväissä, kavereissa, naapureissa ja työntekijöissä. Esimerkiksi nostan tässä esille erään haastateltavan toteamuksen:

Ihmisten tarvitsema elämänikäinen tuki pettää siinä vaiheessa, kun he joutuvat muuttamaan kokonaan kotiin tai se heidän elämänympäristönsä muuttuu.

Asumispalveluiden kilpailutusten seurausten ongelmina nähdään muutokset läheisverkostoissa. Muutokset koskevat kaverisuhteita, yhteisöjä, lähipiiriä, työntekijöitä, kotia ja palvelun käyttäjää itseään. Yhden haastateltavan mukaan muutokset nähdään kilpailutusten epäoikeudenmukaisina seurauksina. Kun palvelunkäyttäjän koti vaihtuu, täytyy hänen mahdollisesti sopeutua uusiin työntekijöihin, toisiin palvelunkäyttäjiin ja mahdollisesti uuteen asumispaikkaan.

Neljäs teema haastatteluissa oli toistuvat muutokset. Teemaa voidaan kuvata seuraavalla esimerkillä, jonka kertoi eräs haastateltava.

Kuvittele, että 3 vuoden välein sinulle tupsahtaa ovesta uusi aviopuoliso.

Haastatteluissa todettiin, että erityisen ongelmallista asumispalveluiden kilpailutuksessa ovat toistuvat muutokset. Kolmen vuoden välein tapahtuvaa kilpailutusta toistettiin useassa eri haastattelussa. Aineiston perusteella toistuvuuden ongelmana voidaan tulkita olevan, se että se tapahtuu usein ja usein se sisältää suuria muutoksia palvelunkäyttäjän elämään. Muutokset ovat hyvin samanlaisia kuin läheisverkostojen muutokset teemassa, joten niitä ei kerrota tässä erikseen.

Näiden teemojen lisäksi haastateltavat kuvailivat myös yleisellä tasolla kilpailutuksen vaikutuksia kehitysvammaisen ihmisen elämään. Vaikutuksia kuvattiin luottamuksen, turvallisuuden tunteen ja yksityisyyden sekä henkilökohtaisuuden puolesta. Turvallisuuden ja turvattomuuden tunnetta eräs haastatelluista kuvasi seuraavasti:

Jos ajatellaan meikäläisiä (kehitysvammaisia ihmisiä) niin he varmaan ajattelevat, että minun hyvä elämä on sitä, että minulla on turvallinen olo. Epävakautta turvaan tuo se, että he näkevät ja kuulevat kun henkilöstö puhuu ja kertoo siitä, että palvelu on taas kilpailutuksen alla. Epävarmuuden tunne voi olla voimakas. Tällainen tilanne olisi meistä kenelle tahansa aika kestävä.

Aineistoissa ilmenevänä merkittävänä seikkana on nähtävä, että asumispalveluiden vaihtumisesta johtuvat muutokset aiheuttavat myös käytännöllisiä haasteita palvelunkäyttäjän arkeen. Esimerkkinä tällaisista haasteista voidaan pitää sitä, että muutoissa palvelunkäyttäjän tavarat voivat sotkeentua toisen henkilöiden tavarihin. Eräs haastatelluista korosti tiedonsaannin merkitystä. Kehitysvammaisten tulisi saada tietoa sellaisella tavalla, jota he ymmärtävät, että voivat itse päättää omista asioistaan. Erään informantin mukaan kilpailutus voi aiheuttaa vammaisille ihmisille pelkoa siitä mitä seuraavaksi tapahtuu. Tästä seuraa ahdistusta. Informantti kuvasi tilannetta kestävämmäksi.

7 SARJAKUVAN TYÖVAIHEET

7.1 Ensimmäisen version tekeminen

Sarjakuvan käsikirjoituksen pääteemoiksi määräytyivät edellä kuvattujen haastattelujen teemojen perusteella: Hinnan ja laadun suhde, vammaisten ja heille läheisten henkilöiden osattomuus kilpailutuksessa, Läheisverkostojen muutokset, kilpailutuksen vaikutukset kehitysvammaiseen ihmiseen sekä hänen läheisiinsä ja muutosten toistuvuus. Käsikirjoituksen tekemiseen käytettiin haastattelujen sitaatteja.

Ensimmäisen kuvan tunnelma syntyi seuraavasta sitaatista:

Siinä voisi olla suuri kokoinen, hyvin pukeutunut herra Salkkunen, joka osoittaa sormellaan tuolta tuonne ja sen kohteena on inhimillinen pieni ihminen. Salkkunen näkee vain rahaa ja pieni ihminen näkisi vain pelkoa ja kauhua.

Tämä sitaatin kautta syntyi sarjakuvan päähenkilö ja iso hahmo. Haastatteluissa myös ilmeni, että kansainväliset suuryritykset valtaavat markkinat ja ostavat pienet yritykset. Samoin myös hinnan ja laadun lohduksen suhde vammaisten ihmisten palveluiden kilpailutuksessa. Sarjakuvan ensimmäisen kuvan käsikirjoitukseen määriteltiin, että keskellä olisi suuri hahmo. Myöhemmin hahmo nimettiin kilpailutusmoguliksi. Päähenkilö on pienellä tiellä tapahtumien keskiössä ja iso hahmo hänen yläpuolellaan osoittaen suuntaa. Hinnan ja laadun prosentuaalisen suhteen kuvattiin olevan niin, että hinta on ollut useissa tapauksissa (80 %) määräävä tekijä kun taas laadun suhde on ollut paljon pienempi (20 %). Tästä johtopäätöksenä hahmon vasemmalle ja oikealle puolelle tulivat talot (hinta vs. laatu).

Toisessa kuvassa päähenkilö on halvan hinnan talossa. Tämän kuvan teemaa kuvaa aineistossa ollut sitaatti:

Kahden vuoden välein siinä vaihtuvat ihmiset ja ei enää niitä tuttuja ihmisiä, jotka ennen auttoivat kommunikoinnissa tai muissa asioissa.

Tämän myötä halvan hinnan taloon on määritelty päähenkilölle tuntemattomia ihmisiä. Käsikirjoituksessa päähenkilöllä ja tuntemattomilla ihmisillä on ristiriitoja siinä, että milloin aamupala syödään. Tähän ideaan sovellettiin seuraavaa sitaattia:

Tarinat, joita sieltä on syntynyt, on että sen talon toimintakulttuuri on muuttunut.

Ristiriita johtuu siitä, että päähenkilö ajattelee aamupalan alkavan klo 08:00 kun taas uudet työntekijät ajattelevat aamupalan alkavan klo 07:00.

Kolmannessa kuvassa päähenkilö on kyynel silmässä omassa huoneessaan. Tässä kuvassa päähenkilö on halvan hinnan talossa. Kuvan tunnelmaa ohjaa seuraava sitaatti:

Kun ei tunneta asukkaita ja heidän tuentarpeitaan, niin avoimista ja iloisista ja ulospäinsuuntautuneista ihmisistä alkaa tulla masentuneita, itkuisia ja pahoinvoivia.

Käsikirjoituksessa määritellään sitä, että päähenkilön tarpeita ei kyetä huomioimaan, sillä kukaan ei tunne häntä. Samassa tilanteessa päähenkilö ajattelee ystäviään ja entisiä naapureitaan:

Täytyy muistaa, että se vaikuttaa sen yksittäisen palvelunkäyttäjän elämään kokonaisvaltaisesti, mukaan lukien juuri lähipiirin ja yhteisöön.

Työntekijöiden vaihtuminen oli aineistossa keskiössä. Se, että tutut ja turvalliset ihmiset katoavat ympäriltä voi aiheuttaa ahdistusta. Tämän vuoksi sarjakuvan päähenkilö ajattelee uusia työntekijöitä eikä tiedä vielä kukaan he ovat:

Kilpailutukseen liittyy ahdistusta meikäläisten osalta, ei tiedä kuka tulee.”

Myös tavaroiden katoaminen muuttojen yhteydessä tuli esiin aineistoissa sen vuoksi kuvan päähenkilö ajattelee myös kadonnutta pehmoleluaan: *”Asukkaiden tavarat saattavat sotkeentua toisten tavaroiden joukkoon.”*

Käsikirjoituksesta tehtiin mustekynällä vedos A4-kokoiselle paperille, joka annettiin piirtäjälle referenssiksi halutusta lopputuloksesta. Piirtäjä piirsi luonnokset A3-kokoisille paperille. Luonnokset piirrettiin isompina kuin mitä ne ovat todellisuudessa. Kuvat muutettiin digitaalisiksi skannaamalla. Jokainen kuva skannattiin erikseen.

Tässä työvaiheessa käytettiin Krita-sovellusta. Kuvat piirrettiin uudelleen tietokoneella käyttäen skannattujen kuvien ääri viivoja. Piirtämiseen käytettiin piirtopöytää, joka liite-

tään tietokoneen USB-porttiin. Ääriviivojen piirtämisen jälkeen kuvat muutettiin musta-valkeiksi. Lopullisessa sarjakuvassa päädyttiin vaihtamaan kuvien värit päinvastoin eli musta = valkea ja valkea = musta. Tällöin kuvista tuli taustaltaan mustia ja ääriviivat muuttuivat valkeiksi. Kuvissa esiintyvän päähenkilön ääriviivat värjättiin oranssilla. Oranssi kuvaa hänen kokemusmaailmaansa toistuvista kilpailutuksista asumispalveluissa.

7.2 Sarjakuvan kehittäminen palautteen pohjalta

Opinnäytetyössä käytettiin myös menetelmää, jossa palattiin aineiston kanssa takaisin haastateltujen luokse. Tässä vaiheessa aineisto oli piirretty sarjakuvaksi. Palautetta ja kehittämisehdotuksia pyydettiin myös muilta henkilöiltä. Palautetta saatiin suullisena ja kirjallisena. Osa palautteista saatiin sähköpostin kautta ja osa alla kerrotun menetelmän avulla.

Palautetta ja korjausehdotuksia kerättiin Ei myytävänä-kansalaisaloitteen juhlatilaisuudessa, joka järjestettiin 8.12.2017 Tulppaanitalolla. Juhlissa kuvat olivat seinällä esillä. Kuvista kerättiin palautetta ja kehittämisehdotuksia A3-kokoiselle paperille. Kuvien avulla luotiin keskusteluita vammaisten ihmisten palveluiden kilpailutuksesta. Tuolloin suullinen palaute oli pääsääntöisesti kannustavaa ja kuvien hyviä puolia korostavaa. Suullisen palautteen joukossa saatiin myös arvokkaita ajatuksia liittyen kuvien kehittämiseen.

Palautteen keruun jälkeen kaikki palautteet kerättiin yhteen Word-tiedostoon. Tämän jälkeen kuvien saamat palautteet ryhmiteltiin omiin lokeroihinsa (esim. kuva 1: Palautteet, kuva 2: Palautteet yms...). Tämän jälkeen palautteita yhdistettiin ja niistä tehtiin selviä muokausehdotuksia lauseiden muodossa.

Ensimmäiseen kuvaan muokattiin seuraavasti. Taloissa olevat tekstit muokattiin seuraaviksi: halpa hinta ja hyvä laatu. Kuvasta otettiin pois kysymysmerkit, jotka se aiemmin sisälsi. Päähenkilön taakse lisättiin oranssilla värillä jalanjäljet hyvän laadun talosta lähtien. Tällä oli tarkoitus osoittaa päähenkilön kulkusuunta selkeämmin. Aiempi versio kuvasta ei sisältänyt jalanjälkiä.

Toista kuvaa muokattiin seuraavilla tavoilla. Aiemmin henkilökuntaa kuvaavilla henkilöillä oli kysymysmerkkejä ympärillään. Nämä vaihdettiin huutomerkkeiksi ja ne sijoitettiin heidän selkäänsä. Työntekijöiden ja uuden asukkaan puhekuplia muokattiin niin, että

asukkaan puhekuplaan laitettiin kysymysmerkki ja työntekijän puhekuplaan laitettiin kaksi huutomerkkiä. Tällä oli tarkoitus kuvata tilannetta, jossa käsketään.

Kolmannen kuvan alimmassa ajatuskuplassa uuden asukkaan kadottamia tavaroita kuvattiin aiemmin kukalla ja nallekarhulla. Tähän ajatuskuplaan lisättiin pieni kissaa muistuttava hahmo. Palautteista kävi ilmi, että esim. pehmolelu tässä kontekstissa symboloi lapsuutta ja lapsenomaisuutta. Se voi tuntua halventavalta vammaisesta ihmisestä. Pehmolelun oli tarkoitus kuvata sitä mikä on jonkun omaa ja tärkeää. Sitä ei otettu pois vaan sen rinnalle lisättiin kissahahmon kuva. Kissahahmo kuvaa sitä, että ihminen on vastuullinen, pystyväinen ja omaa oikeuden omistaa asioita (esim. omistaa lemmikin). Kolmannen kuvan ikkunassa aiemmin näkyi laatutalo.

Palautteen jälkeen ikkunasta näkyvään taloon lisättiin: ”Hyvä laatu”. Kuvan vasemman alareunan ajatuskuplassa oli ensimmäisessä vedoksessa ystävät nauramassa yhdessä. Tämä aiheutti väärinkäsityksiä. Palautteenantajat tulkitsivat ajatuskuplan tarkoittavan kiusaamista. Palautteiden pohjalta ajatuskuplaa muokattiin niin, että he pitivät toisiaan käsistä kiinni ja hymyilivät. Viimeisenä muokkaukset koskivat kuvan vasemmassa yläreunassa olevaa ajatuskuplaa. Tässä kuplassa oli aiemmin oransseja kysymysmerkkejä. Oranssilla oli tarkoitus viestiä uuden asukkaan kokemusmaailmasta, mutta sitä ei ymmärretty. Kuviin laitettiin palautteiden mukaisesti kolme huutomerkkiä.

Osa palautteista oli mahdotonta muokata kuviin, sillä silloin kuvien estetiikka olisi kärsinyt ja olisi täytynyt suunnitella kuvia uudelleen. Kaikkia muutoksia ei pystytty tekemään. Tästä esimerkkinä muokkausehdotus ensimmäiseen kuvaan: ”Voisiko Kilpailutusmogulin toinen silmä olla dollarin kuva?” Dollari olisi kuvannut suuria ulkomaalaisia sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajia. Muutosta ei kuitenkaan pystytty toteuttamaan.

7.3 Sarjakuvan järjestys

Kuvat koottiin kokonaisuudeksi käyttäen Gravit Designer-nimistä ohjelmaa. Tämä mahdollisti kuvien käyttämisen sarjakuvamuodossa yhden PDF-tiedoston sisällä. Tällöin kaikki kuvat voidaan avata kerralla yhtä tiedostoa käyttäen ja niiden esiintymisjärjestys on tarkoituksenmukaisessa järjestyksessä. Tämä mahdollistaa sen, että sarjakuvan kaikki kuvat aukeavat yhdestä tiedostosta tietokoneella.

Kuvien järjestys on nähtävissä liitteissä (Liite 3).

Kansilehdessä ovat kaikki piirretyt kuvat kehämäisessä muodostelmassa. Ensimmäinen sivu on sarjakuvan kansilehti. Kansilehdellä on seuraava iskulause: ”Kenen kustannuksella kilpaillaan... Toistuvasti?”. Toistuvuuden teema lisättiin kansi lehteen aineiston perusteella. Kehämäinen muodostelma ja sen sisällä oleva ”uudelleen toisto”-merkki kuvaa toistuvaa asumispalveluiden kilpailuttamista.

Toisella sivulla kuva on sijoitettu keskelle A3-kokoista sivua. Sivun yläreunaan sijoitettiin seuraava teksti: ”Kilpailutuksen myötä tuli taas muuton aika”. Sivun alareunaan sijoitettiin teksti: ”Kauas taakse jää vanha kotipaikka”.

Kolmannella sivulla kuva on sijoitettu keskelle A3-kokoista sivua. Sivun yläreunassa on seuraava teksti: ”Uusi talo ja monta outoa juttua”. Alareunaan samalla sivulle sijoitettiin seuraava teksti: ”Vastassa monta ihmistä, mutta ei yhtään tuttua”.

Neljännellä sivulla kuva on sijoitettu keskelle A3-kokoista sivua. Sivun yläreunassa on seuraava teksti: ”Tutut esineet, muutossa kadonneet? Tutut ihmiset pois jäivät, muistoissa yhteiset päivät”. Alareunassa samalla sivulla, seuraava teksti: ”Mielessä pelko, milloin tämä toistuu uudestaan? Milloin kotiini asettua saan?”.

Viidennelle sivulle on koottu tekijät ja sarjakuvan toteutustapa sekä sen tarkoitus.

7.4 Sarjakuvan käyttöönotto

Sarjakuvaa markkinoitiin Me Itse ry:n käyttöön. Ensiksi se piti hyväksyttää Me Itse ry:n jäsenistöllä. Harkinnan jälkeen päätettiin pitää äänestys. Tämä mahdollisti vammaisten henkilöiden osallisuuden sarjakuvan julkaisussa. Sarjakuvaa esiteltiin kahdessa tilanteessa. Ensimmäinen näistä oli Kohti täyttä elämää-seminaari Joensuussa 30.1.2018. Toisen kerran sarjakuvaa esiteltiin Me Itse ry:n johtoryhmän kokouksessa 5.2.2018. Kummallakin kerralla järjestettiin äänestys sarjakuvan käyttöön liittyen ja kerättiin palautetta sarjakuvasta. Äänestys koski sitä, että ottaako Me Itse ry sarjakuvan käyttöönsä julkaisemalla sen omalla WWW-sivustollaan.

Me itse ry:n suunnittelijoiden pyynnöstä sarjakuvan käyttöä varten tehtiin sarjakuvan käyttöohjeet. Käyttöohjeet ovat sisältävät konkreettisia ohjeita. Esimerkinomaisesti: Tulosta tai heijasta kuvat seinälle. Kuvat olisi hyvä olla tulostettuna tai muuten saatavilla,

että niihin voi palata koko ryhmäkeskustelun ajan. Käyttöohjeissa painotetaan kuvien tarkastelua ja tutkimista. Tärkeänä asiana käyttöohjeissa painotetaan sitä, että olisi tärkeää lukea sarjakuvan tekstit ääneen, sillä kaikki eivät välttämättä osaa lukea. Käyttöohjeissa annetaan ohjeita keskusteluun ja mahdollisia apukysymyksiä jos keskustelu ei jostain syystä ala. Käyttöohjeet liitteessä (Liite 4).

Kohti täyttä elämää seminaari oli iso tapahtuma, jossa oli n. 200 henkilöä paikalla. Se on osa Me Itse ry:n toimintaa ja se järjestetään 2 vuoden välein. Seminaarissa pidettiin lyhyt esitelmä liittyen vaikuttamiseen. Vaikuttamista kuvattiin esimerkin kautta: ”Kun käyn läheisessä metsässä kävelemässä sammalten päällä, minä vaikutan. Joka ikinen askel tuottaa taakseni jäljen. Jäljet kuitenkin häviävät ajan myötä. Jos jälkien haluaa pysyvän, täytyy tehdä toistuvia retkiä metsään ja kulkea samaa reittiä. Näin tästä muodostuu pieni polku. Tuo pieni polku ei välttämättä riitä kaikille. Tuolloin täytyy pyytää muitakin kulkemaan samaa reittiä, jolloin paikalle muodostuu ajansaatossa pieni tie. Tie on jo hyvä päätepiste, mutta entä jos tiellä ei pysty kulkemaan esim. pyörätuolilla?”.

Tästä edettiin kansalaisaloitteen periaatteisiin sekä esiteltiin lyhyesti Ei myytävänä-kansalaisaloitetta. Tämän jälkeen sarjakuva esiteltiin. Sarjakuvan kuvat esiteltiin yksi kerrallaan ja niihin liittyvät tekstit luettiin ääneen. Esittelyn jälkeen äänestettiin siitä, että ottaako Me itse ry sarjakuvan käyttöönsä. Tässä yhteydessä ei ollut mahdollista tehdä äänestystä, jossa kaikki äänet olisi laskettu, joten äänestys tehtiin käsiä viittaamalla. Äänestyksen aikana otettiin kuvia yleisöstä. Äänestystulos vaikutti lupaavalta. Suurin osa oli sitä mieltä, että kuvat sopisivat niiden tarkoituksenmukaiseen käyttötarkoitukseen.

Me Itse ry:n johtoryhmässä käyty keskustelu ja äänestys äänitettiin sen vuoksi, että käytyä keskustelua oli mahdollista kuunnella jälkikäteen. Kokouksessa sarjakuva esiteltiin sivu kerrallaan. Jokaisen sivun tekstit luettiin ääneen. Kun sarjakuvan kaikki sivut oli luettu läpi, puheenjohtaja avasi keskustelun sarjakuvaan liittyen. Keskusteluissa oli mahdollista antaa palautetta ja kysyä lisää sarjakuvan kuvista tai koko prosessista. Keskustelussa sarjakuvasta saatiin palautetta. Palaute oli pääsääntöisesti hyvää. Johtoryhmän jäsenet kehuivat kuvia. Palautta tuli lyhyillä sanallisilla ilmaisuilla: Hyvä kokonaisuus, hyvää työtä, monipuolinen, mahtava. Ensimmäinen kuva herätti keskustelua siitä, että se korostaa ja esittää kilpailutuksen huonoja puolia onnistuneesti. Sarjakuvan toinen kuva herätti keskustelua ihmisten ja asuinpaikkojen sekä -tilojen vaihtumisesta. Se hämmentää ja vahingoittaa vammaista ihmistä.

Johtoryhmän jäsenet toivoivat, että kuvan voisi laittaa internettiin nähtäväksi. Puheenjohtajan aloitteesta aloitettiin äänestys. Asiasta äänestettiin puolesta 8 ja vastaan 0. Sarjakuva otettiin Me Itsen käyttöön ja sitä käsitellään mahdollisesti esim. Me Itse ry:n vuosikokouksessa. Samalla johtoryhmässä päätettiin, että sarjakuvaan laitetaan Me Itsen virallinen logo. Me Itse ry voi hyödyntää sitä vaikuttamistyössä ja tiedotuksessaan.

8 TEHDYN SARJAKUVAN KUVAAMINEN

Alun perin valmista sarjakuvaa ajateltiin Me Itse ry:n käyttötarkoituksiin. Tällöin ajateltiin, että sitä käytettäisiin viestin viemiseksi vammaisille ihmisille. Näin ollen kuvat pelkistävät näkökulmia, jotka ovat heidän kannaltaan merkityksellisiä.

Sarjakuvan kuvat on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2. Sarjakuvan kuvat pienennettynä.

Tämän prosessin perusteella voi miettiä, että missä määrin monimutkaista asiaa voisi pelkistää myös muulle yleisölle. Sininauhaliiton (2014) tuottama Kynnykset sileiksi-teos on hyvä esimerkki julkaisusta, jossa on yhdistetty kirjallista ja kuvallista ilmaisua sarjakuvan keinoin. Myös asumispalveluiden kilpailuttamisesta olisi mahdollista tuottaa julkaisu, jossa esim. sarjakuvia käytetään kirjallisen viestinnän tukena. Kuvat voivat havainnollistaa asiaan liittyviä tunteita, tarinoita tai tilanteita.

Kuvien yksinkertaisuudella on vaikutuksensa niiden tulkintamahdollisuuksiin. Yksinkertaiset kuvat voidaan jossain olosuhteissa tulkita propagandaksi. Kaikkien viestintäkeinojen tärkein merkitys on sanottavan viestin tarkoituksessa ja todenmukaisuudessa. Tarkoitus ja todenmukaisuus ovat viestintuottajan vastuulla. Niiden tulkinta ja arviointi on taas viestinvastaanottajan vastuulla. Näiden seikkojen perusteella olen jonkun verran pohtinut verbaalisen ja visuaalisen viestinnän merkitystä.

9 YHTEENVETO JA TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI

Koko prosessi alkoi hahmottumaan lokakuun 2017 lopussa. Tuolloin marraskuun aikana tehtiin haastattelut ja ensimmäiset digitaaliset vedokset kuvista olivat valmiina jo joulukuun alussa. Sarjakuvaa esiteltiin Me Itse ry:n seminaarissa vuoden 2018 alussa. Äänestys kuvan antamisesta Me Itse ry:n käyttöön tapahtui helmikuun 5.2.2018. Aikataulullisesti opinnäytetyö ja sarjakuvan tekeminen etenivät hyvässä aikataulussa. Lopullisena toiminnallisena tuloksena opinnäytetyössä saatiin aikaan sarjakuva, jota Me Itse ry voi käyttää omassa toiminnassaan.

Haastatteluita tehtiin kaksi. Se riitti siihen, että sarjakuva oli mahdollista toteuttaa. Informanttien haastattelujen sijasta tai sen rinnalla aineiston hankintaan olisi voinut käyttää myös mediaseurantaa, jossa aineistoa kerätään esim. uutisista ja muista medioista. Tuolloin aineistoa olisi voinut saada enemmän.

Tiedonhankinnassa keskityttiin pikemminkin tämän hetkiseen tilaan, vaikka todelliset syyt asioiden nykytilaan voivat olla historiassa tai politiikassa tai taloudessa tai mahdollisesti myös suhtautumisessa kehitysvammaisia ihmisiä kohtaan. Syyt ovat näiden kaikkien asioiden yhdistelmiä. Tähän hetkeen keskityttäessä on nähtävä, että kehitysvammaisten palveluiden kilpailutuksen ongelmallisuus ja vammaisten ihmisten osattomuus heitä itseään koskevissa asioissa ovat suurimpia syitä Ei myytävänä-kansalaisaloitteen luonnin taustalla. Merkittävää on myös ollut YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien sopimuksen ratifiointi vuonna 2016.

Sarjakuvan tekeminen eteni aikataulullisesti hyvin. Se saatiin valmiiksi ennen kansalaisaloitteen etenemistä eduskuntaan. Se oli teknisesti ja taiteellisesti hyvä, koska sain sen tekemiseen ammattilaiselta apua. Sarjakuva otettiin hyvin vastaan Me Itse ry:n puolesta. Kuvallisen ilmaisun vahvuus ja heikkous ovat samanaikaisesti se, että kuvan todellinen merkitys muodostuu katsojan näkökulmasta. Ei voida olla täysin varmoja, että kuinka sarjakuvan kuvat ja niiden yksityiskohdat se niiden merkitykset aukeavat muille ihmisille. Sarjakuvan saama kirjallinen palaute oli pääsääntöisesti hyvää. Kuitenkin suullisissa palautteissa korostettiin sitä, että kuvien varsinaiset ideat eivät välttämällä tule esille niistä. Joissakin palautekeskusteluissa oli ilmi, että ihmiset eivät koe asumispalveluiden tai muiden vammaisia koskevien palveluiden kilpailutusta niin pahana asiana kuin se on sarjakuvassa kuvattu. Sarjakuva aiheutti tuollaisissa tilanteissa vastakkainasettelua. Tämän

vuoksi voidaan pohtia tämän kyseisen sarjakuvan toimivuutta informaation välittäjänä. On mahdollista ajatella, että sarjakuva on taiteellinen näkemys kilpailutuksen ongelmista ja syistä kansalaisaloitteen taustalla.

Tämän tyyppisessä prosessissa tarvitaan tietoa tilanteesta tai ilmiöstä, josta on kysymys. Tässä työssä tämä tieto saatiin kirjallisuuden lisäksi informanttien avulla. Piirroksen tekeminen vaatii riittävää ammattitaitoa. On myös hyvä, että kuvista voi pyytää palautetta kohderyhmältä. Saman asian voi nähdä monella tavalla. Työn yksi tavoite oli pelkistää monimutkaista asiaa helpommin ymmärrettäväksi. Tämä prosessi voi johtaa siihen, että monimutkainen asia muuttuu niin yksinkertaiseksi, että se ei enää vastaa asian moniulotteisuutta. Tämä voi tapahtua riippumatta siitä, että onko viesti verbaalinen tai visuaalinen. Viestintuojan tarkoitus ja tavoite ovat keskiössä. Joillekin kehitysvammaisille ihmisille voi olla helpompaa ymmärtää visuaalisia viestejä.

10 POHDINTA, EETTISET KYSYMYKSET JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET

Puolueeton suhtautuminen tutkittavaan asiaan oli välillä vaikeaa, sillä kokonaisuudessaan asia on koskettava. Myös koskettavaa oli tavata vammaisten henkilöiden läheisiä tapahtumissa, joissa sarjakuva oli esillä. Tämän vuoksi täytyi kiinnittää erityisesti huomiota mahdollisimman objektiiviseen lähestymistapaan, sillä asia herätti tunteita puolin ja toisin. Myös sarjakuvan osalta täytyi pyrkiä täyteen objektiivisuuteen, vaikka se tuntui tiettyissä tilanteissa vaikealta. Syy tähän oli se, että sarjakuvan tekemiseen oli käytetty aika paljon aikaa ja resursseja. Myös se, että sarjakuva voitiin nähdä itse tuotettuna taiteellisenä tuotoksena ja näin ollen sen saama kritiikki joskus herätti tunteita. Opinnäytetyö vaati välillä tunteiden erityistä huomioimista. Tunteita huomioitiin reflektoiden. Reflektoidut kysymykset koskivat sitä, että miksi tämä tilanne tuntuu tältä ja miksi on tällaisia tunteita. Näillä oli tarkoitus käsitellä niitä tunteita, joita heräsi erinäisissä tilanteissa. Tunteiden tunnistaminen oli tärkeää objektiivisuuden kannalta.

Sarjakuva sai myös palautetta siitä, että miksei se tarjoa parempaa vaihtoehtoa kilpailutuksille. Tällä tarkoitettiin ihannetilaa siitä, että miten palvelut tulisi järjestää. Tätä punnittiin sarjakuvan kehittämisen kannalta, mutta päädyttiin lopulta siihen, ettei ole sopivaa tuottaa ratkaisua, ellei sitä tehdä yhteisymmärryksessä vammaisten ihmisten kanssa.

Sarjakuvan tekemiseen ei haastateltu vammaisia henkilöitä vaan henkilöitä, jotka olivat työskennelleet vammaisten ihmisten ja kansalaisaloitteen parissa. Olisi ollut eettisistä lähtökohdista parempi, että sarjakuva olisi tuotettu kilpailutuksia kokeneiden vammaisten ihmisten kanssa. Heidän äänensä kuuluviin saaminen olisi ollut tärkeää. Voidaan pohtia, että tällainen toteutustapa voi eristää heitä entisestään ja mahdollisesti lisää osattomuutta. Toisaalta, kansalaisaloitteen toteuttamisessa on ollut mukana vammaisia ihmisiä ja heidän läheisiään. Tämän vuoksi oli mahdollista tuottaa sarjakuva ilman varsinaisia kokemusasiiantuntijoita.

Kuvat voidaan ymmärtää kärjistävinä. Ne myöskin painottavat yhdenlaista näkökulmaa liittyen kilpailutukseen. Toisaalta Ei myytävänä-kansalaisaloitteella onkin tarkoitus muuttaa hankintalakia niin, ettei vammaisten ihmisten palveluita enää kilpailutettaisi hankintalain mukaisesti. Sarjakuva voi aiheuttaa myös vastakkainasettelua. Vastakkainasettelu ei välttämättä ole tässä yhteydessä huono asia, mutta toisaalta vammaisten ihmisten

palveluiden järjestämisen tavan kehittäminen inhimilliseksi on jokaisen poliittisen puolueen tehtävä. Jokaisen poliittisen puolueen tulisi tunnustaa YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien sopimuksen tärkeys sekä vammaisten ihmisten palveluiden kilpailutusten epäinhimillisyys.

Tähän sarjakuvaan liittyen olisi mahdollista tutkia, että mitä tämä sarjakuva kuvaa ihmisille. Toisena vaihtoehtona voisi olla myös sarjakuvan ruutujen välissä olevien tyhjien tilojen tutkiminen. Mitä tapahtuu näiden kolmen kuvan välisissä tyhjissä tiloissa? Sarjakuvan roolia informaation välittäjänä voisi tutkia useasta eri näkökulmasta. Tästä esimerkkinä tulisi painottaa esimerkiksi valistuksen ja sarjakuvan yhdistämistä. Myös tiedon ja sen pelkistämisen suhdetta olisi mahdollista tutkia.

Vammaisten ihmisten palveluiden kilpailutusta olisi mahdollista tutkia useasta eri näkökulmasta. Näitä voisi olla esim. vammaisten ihmisten palveluiden kilpailutuksen historia ja historialliset syyt. Kilpailutuksien vaikutukset kansantaloudellisesti olisi mahdollisesti myös yksi tutkittava asia, vaikka asian puolesta on jo argumentoitu Ei myytävänä-kansalaisaloitteessa. Myös kilpailutuksien inhimilliset vaikutukset vaikeasti vammaisten ihmisten läheisten kertomana olisi hyödyllinen jatkotutkimus liittyen tähän aiheeseen. Mikäli eduskunta päättää muuttaa hankintalakiä niin, ettei vammaisten ihmisten palveluita saa enää kilpailuttaa hankintalain mukaisesti, olisi mahdollista tutkia uusia menettelytapoja.

Kansalaisaloitetta käsitellään tällä hetkellä eduskunnassa. Tällä hetkellä ei vielä tiedetä, kuinka kansalaisaloitteelle käy. Ei voida olla vielä varmoja siitä, että vammaisjärjestöt saavat tahtonsa läpi hankintalain muuttamiseksi. Vaikka asiaa ei huomioitaisi eduskunnassa sen ansaitsemalla tavalla, on lohdullista ajatella, että Ei myytävänä-kansalaisaloite on tuonut merkittäviä asioita julkiseen keskusteluun. Vammaisten ihmisten oikeudet ovat korostuneet ja heidän kokemaansa vääryyttä on tuotu näkyväksi. Olisi tärkeää, että hyvinvointivaltiossa ihmisellä olisi oikeus valita asuinpaikkansa ja kotinsa. Näiden oikeuksien turvaaminen tulisi olla hyvinvointiyhteiskunnan tehtävä.

Näin lopussa tulisi painottaa kodin merkitystä. Ihmisten kotien kilpailutus on ongelmallista. Koti on se paikka, jossa ihmisen pitäisi saada olla rauhassa.

LÄHTEET

Eduskunta. 2017. Hankintalain kokonaisuudistus. Julkaistu syyskuu 2014. Päivitetty 9.1.2017. Luettu 30.4.2018.

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/sivut/hankintalain-kokonaisuudistus.aspx

Ei myytävänä. 2017. Aloitteen tausta. Julkaistu 2017. Luettu 10.2.2018.

<http://www.eimyytavana.fi/aloitteen-tausta/>

Eskola, J & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Ikku-noita tutkimusmetodeihin. Toim. Aaltola, J & Valli, R. 2007. PS-Kustannus. Juva.

Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. 2005. 2. painos. Vastapaino. Tampere.

Hankintalaki 1397/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397>

Junnila, M & Aho, T. 2012. Kilpailutus sosiaali- ja terveysalalla. Juvenes Print. Tampereen yliopiston paino Oy. Tampere.

Junnila, M & Fredriksson, S. 2012. Palvelujen ulkoistus. Tilaaminen ja tuottaminen sosiaali- ja terveyspalveluissa. Juvenes Print. Tampereen yliopiston paino Oy. Tampere.

Kant, I. 1784. Vastaus kysymykseen: Mitä on valistus. Teoksessa: Mitä on valistus 2017. 2.painos. Ss. 86 – 95. Vastapaino. Suomentaja: Tapani Kaakkurinniemi.

Kansalaisaloite.fi. 2018. Välttämättömän tuen ja avun kilpailuttamisen lopettaminen.

Julkaistu: 2018. Luettu 10.2.2018. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2538>

Kaski, M. 2011. Tutkimus-, kuntoutus- ja palvelukeskuksia tarvitaan vielä – Paljon apua ja tukea tarvitsevien henkilöiden palvelut. Teoksessa: Kehitysvammaisten asuminen. Ss. 10 – 17. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Unigrafia Oy – yliopistopaino. Helsinki.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80019/654df847-a315-42e2-ab92-bebb8df864b7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuntaliitto. 2017. Järjestämismisvastuu. Julkaistu 26.1.2017. Luettu 26.4.2018.

<https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/sosiaali-ja-terveysasiat/palveluiden-jarjestaminen-ja-tuottaminen/jarjestamismisvastuu>

Korpela, H. 2017. Kilpailutus heikentää elämänlaatua. Julkaistu: 23.10.2017. (Uutinen).

Luettu 26.4.2018. <https://esaimaa.fi/uutiset/lahella/f81fcb9c-2ab9-4762-92a6-71583dab21ea>

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>

Leinonen, E & KVPS. 2017. Ei myytävänä! -kansalaisaloite vammaisten oikeuksien puolesta. WWW-sivusto. Julkaistu 12.6.2017. Luettu 12.2.2018.

<http://www.kvps.fi/ajankohtaista/ei-myytavana-kansalaisaloite-vammaisten-ihmisoi-keuksien-puolesta>

- Liimatainen, A. 2017. Nykyajan huutolaiset kilpailutetaan sähköisessä huutokaupassa. ET-Lehti. Julkaistu 12.9.2017. Luettu 12.2.2018. <https://www.etehti.fi/blogit/geron/nykyajan-huutolaiset-kilpailutetaan-sahkoisissa-vaivaishuutokaupoissa>
- McCloud, S. 1994. Sarjakuva. Näkymätön taide. Helsinki: Painatuskeskus oy
- Mediametka. 2018. Sarjakuva. Luettu 24.4.2018. <http://mediametka.fi/opetusmateriaalit/muu-opetusmateriaali/sarjakuvat/>
- Oliver, M & Barnes, C. 2012. The New Politics of Disablement. Palgrave macmillan. Lontoo.
- Pitkäsalo, E. 2015. Sarjakuvan nonverbaalien viestien välittyminen käännöksessä. Rajojen dynamiikkaa. Julkaistu 13.2.2015. http://www.vakki.net/publications/2015/VAKKI2015_Pitkasalo.pdf
- Ripatti, P. 2011. Sujuvaa arkea. Kuinka palvelut ja asuminen voidaan järjestää. Teoksessa: Kehitysvammaisten asuminen. Ss. 59 – 63. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Uni-grafia Oy – yliopistopaino. Helsinki 2011. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80019/654df847-a315-42e2-ab92-bebb8df864b7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sininauhaliitto. 2014. Kynnykset sileiksi. Tavoitteena esteettömät mielenterveys- ja päihdepalvelut. Ss. 16 – 31. <https://storage.googleapis.com/sininauhaliitto-production/2017/12/29ca3ec8-kynnykset-sileiksi-tavoitteena-esteettomat-mielenterveys-ja-paihdepalvelut.pdf>
- Sosiaalihuoltolaki 13.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- THL. 2017. Järjestämisvelvollisuus. Päivitetty 2.11.2017. Luettu 30.4.2018. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/asuminen#jarjestamisvelvollisuus>
- Valtionvarainministeriö 2017. Hankintojen toteuttaminen. Teoksessa: Valtion hankintakäsikirja 2017. Ss. 41 – 52. Valtionvarainministeriö <https://vm.fi/documents/10623/4040240/Valtion+hankintakäsikirja+2017/868b80fa-c2de-4328-ae93-36b17968f780?version=1.0>
- Vammaisfoorumi. 2018. Jäsenet. Päivitetty 1.2.2018. Luettu 30.4.2018. <http://www.vammaisfoorumi.fi/jasenet/index.php>
- Virkamäki, M. 2016. Sähköinen huutokauppa vammaisten ihmisten elämänmittaisten, välttämättömien palveluiden järjestämisen tapana. Sosiaali- ja terveysalan johtamisen MBA-tutkielma. Tampereen yliopisto. 7/2016.
- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. 2015. Suomen YK-liitto. Sälekarin kirjapaino Oy. Somero.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelupohja 1

HAASTATTELUN TUEKSI (haastattelut)

Tutkimuskysymys:

”Mitkä olivat ne seikat, jotka johtivat siihen, että kansalaisaloite ”Ei myytävänä” tehtiin?

Huom. Näitä kysymyksiä käytetään keskustelun tukena.

Haastattelukysymyksiä:

Miksi kansalaisaloite tehtiin?

Mitä ilmiöitä kansalaisaloitteeseen liittyy?

Mitkä ovat perimmäiset syyt kansalaisaloitteen taustalla?

Mitä sellaista tapahtui, että kansalaisaloite oli tehtävä?

Kuinka monta osa-aluetta näkisit liittyvän kansalaisaloitteen syntyyn?

Mitä asioita kansalaisaloite on tuonut yleiseen keskusteluun?

Kuinka moneen vaiheeseen voisit jakaa aloitteen syntymisen?

Hankintalaki

Mitä vammaisia koskevien palveluiden kilpailuttaminen aiheuttaa? Palvelujen laatu vs hinta?

Minkälaisia kokemuksia kilpailuttaminen on aiheuttanut?

Minkälaisia asioita voi tapahtua asumisyhteisöille kilpailutuksen myötä?

Mitä kilpailuttaminen aiheuttaa vammaisille ihmisille? Entä heidän läheisilleen?

Extra-kysymyksiä lisäksi:

Millä tavoin kansalaisaloitetta työstettiin?

Miten kansalaisaloite sai niin paljon kannattajia (markkinointi, asian tärkeys, järjestöjen yhteistyö, vammaisten ihmisten aktiivisuus)?

Miten kertoisit mahdollisimman lyhyesti kansalaisaloitteesta?

Minkälaisen vastaanoton aloite on saanut tapahtumissa?

Onko kansalaisaloitetta yritetty tehdä jo aiemmin? Milloin?

Liite 2. Haastattelupohja 2

Haastattelu Me Itse ry (Haastattelu Me Itse:n suunnittelijoiden kanssa)

Tutkimuskysymys:

”Mitkä olivat ne seikat, jotka johtivat siihen, että kansalaisaloite ”Ei myytävänä” tehtiin?

Huom. Pohjaa käytetään keskustelun tukena.

Kysymyksiä asiaan liittyen:

1. Mitkä asiat ovat sinun näkökulmastasi keskeisimpiä asioita, jotka ilmentävät kansalaisaloitteen ydintä?
2. Minkälaisia kokemuksia teillä on asiaan liittyen?
3. Oletteko kuulleet tilanteista, joissa kilpailutus on ollut ajankohtainen meikäläisen elämässä? Minkälaisia tilanteita? Mitä se on aiheuttanut?
4. Minkälaisia asioita kilpailutus vs kansalaisaloite on tuonut yleiseen keskusteluun? Oletteko huomanneet?
5. Minkälaisia asioita teidän mielestänne tästä ilmiöstä voisi kuvittaa?

Extra-kysymys:

6. Minkälaisia kokemuksia teillä on asioiden kertomisesta meikäläisille? Kuinka vaikean asian voisi tiivistää helpommin ymmärrettäväksi?

(Lopuksi voidaan yhdessä vähän ideoita erilaisia näkökulmia ja keskustella)

Liite 3. Sarjakuvan kronologinen järjestys

1. Ensimmäinen kuva kronologisessa järjestyksessä – Sarjakuvan sivulla 2.

2. Toinen kuva kronologisessa järjestyksessä – Sarjakuvan sivulla 3.

3. Kolmas kuva kronologisessa järjestyksessä – Sarjakuvan sivulla 4.

Liite 4. Sarjakuvan käyttöohje

Sarjakuva kilpailutuksesta

Sarjakuvan tarkoitus

Sarjakuvan on tarkoitus toimia keskustelun avaajana. Sitä voi käyttää minkä tahansa ryhmän kanssa. Käyttäessäsi kuvaa ryhmäsi kanssa, pidä mielessä, että tämä sarjakuva on vain yksi näkökulma kilpailutuskeskusteluun. Kuvaa tulisi tarkastella kriittisesti. Kuvaa ei tulisi tarkastella yhtenä totuutena vaan sen kuuluu herättää ajatuksia. Tämä on hyvä myös kertoa keskusteluun osallistuville henkilöille. Kuvat herättävät varmasti erilaisia ajatuksia ja kysymyksiä. Tämä on hienoa asia. Meistä jokainen näkee kuvat eri tavoin ja erilaisesta näkökulmasta. Se on keskustelun ja ihmisenä olon rikkaus. Yksi kuva voi kertoa enemmän kuin tuhat sanaa. On tärkeä muistaa, että voimme oppia paljon ympäröivästä maailmasta, kun keskustelemme ja kuuntelemme vastavuoroisesti.

Käyttöohjeet (ryhmässä)

1. Tulosta tai heijasta kuvat seinälle. Kuvat olisi hyvä olla tulostettuna tai muuten saatavilla, että niihin voi palata koko ryhmäkeskustelun ajan.
2. Tutustukaa kuviin. Lukekaa ja katsokaa kuvat ryhmässä. On tärkeää lukea sarjakuvan loru ääneen, jos ryhmässäsi on lukutaidottomia henkilöitä. Kokeile kuvata kuvat sanoin tai viittomin, jos ryhmääsi kuuluu henkilöitä, joilla on esteitä näkemisen tai kuulemisen suhteen. Sovella eri kommunikaatiomenetelmiä tilanteen mukaan.
3. Keskustelkaa kuvista. Apukysymyksiä keskustelun aloittamiseksi:
 - Mitä ajatuksia tai tunteita kuva herättää?
 - Mitä kuvissa tapahtuu? Miksi niin tapahtuu?
 - Mitä tarkoittaa oma koti? Entä oikeus omaan kotiin?
 - Mitä haittaa tällaisten kuvien levittäminen voi aiheuttaa?
 - Muita hyviä aiheita: Ihmisoikeudet, kodin käsite, kilpailutuksen ongelmat, kuvat informaation välittäjänä, vammaisten henkilöiden yhteiskunnallinen asema yms.
 - Voit soveltaa kysymyksiä tilanteen mukaan. Muista pysyä puolueettomana keskustelussa. Voitte kirjoittaa muistiinpanoja keskustelusta, mikäli ryhmä haluaa.

Olisin kiinnostunut kuulemaan minkälaisia keskusteluita kuvat herättävät. Jos sinulla on kysyttävää tai haluat antaa palautetta sarjakuvasta, voit olla minuun yhteydessä sähköpostitse: Roope.tormulainen@gmail.com

Hedelmällisiä keskusteluja toivottaen: Roope Tormulainen

